

כבוד אב ואם - דף מקורות

הדיבר החמישי

"כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' נתן לך (שמות כ)

כיבוד ומורא

ת"ר: איזהו מורא ואיזהו כיבוד? מורא - לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו, כיבוד- מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. (תלמוד בבלי מסכת קידושין, ל"א)

כיבוד שבלב

יש שהוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם ויש שהוא כודנו לריחים ויורש גן עדן כיצד?
מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם - איש אחד היה מאכיל את אביו תרנגולים מפוטמים. יום אחד אמר לו אביו: בני אלה מנין לך? אמר לו זקן, זקן אכול ושתוק. כלבים אוכלים ושותקים. נמצא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם.
כיצד כודנו בריחיים ויורש גן עדן?
איש אחד היה טוחן בריחיים ואביו נקרא לעבודת המלך. אמר לאביו: אבא בוא וטחון תחתי ואני אלך לעבודת המלך. אם יגיע לידי ביזיון, אתבזה אני ולא אתה. אם לידי מלקות, אלקה אני ולא אתה. נמצא כודנו בריחיים ויורש גן עדן.

אמו של רבי טרפון

רבי טרפון הייתה לו אמה, שכל אימת שרצתה לעלות למיטתה - היה מתכופף ומעלה אותה, כל אימת שהיתה יורדת- ירדה עליו, בא והיה משתבח בבית המדרש, אמרו לו: עדיין לא הגעת לחצי כיבוד, כלום זרקה ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה?
(תלמוד בבלי מסכת קידושין, ל"א)

אמו של רבי טרפון ירדה לטייל לתוך חצרה בשבת (ונקרא סנדלה) והלך רבי טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והייתה הולכת עליהן עד שהגיעה למיטתה, פעם אחת חלה ונכנסו חכמים לבקרו. אמרה להן: התפללו על טרפון בני שהוא נוהג בי כבוד יותר מדאי. אמרו לה: מה עשה לך? וסיפרה להם את המעשה. אמרו לה: אפילו עושה כן אלף אלפי פעמים עדיין לחצי כבוד שאמרה התורה לא הגיע. (תלמוד ירושלמי, מסכת פיאה, פרק א)

רצונה הוא כבודה

אמו של רבי ישמעאל באה וקבלה עליו לרבותיו אמרה להן: געורו בישמעאל בני שאני נוהג בי בכבוד. באותה שעה נתכרמו פניהן של רבותינו אמרו איפשר לית רבי ישמעאל נוהג בכבוד אבותיו? אמרו לה: מה עבד לך? אמרה: כאשר הוא בא מבית המדרש, אני רוצה לרחוץ את רגליו במים ולשתות מהם, והוא לא מניח לי. אמרו לו: הואיל והוא רצונה הוא כבודה. (תלמוד ירושלמי, מסכת פיאה, פרק א)

כיבוד אב ואם כבוד שמיים

ת"ר נאמר: (שמות כ) כבד את אביך ואת אמך, ונאמר: (משלי ג) כבד את ה' מהונך, השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום: נאמר: (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו, ונאמר (דברים ו) ואת ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, השווה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום... וכן בדין, ששלשתן שותפין בו. ת"ר, שלשה שותפין הן באדם: הקב"ה, ואביו, ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו תדתי ביניהם וכבודני. (תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא)

שכינה

יוסף כאשר היה שומע קול רגלי אימו, היה אומר: אקום מפני השכינה שבאה. (תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא)

אשריי יתום אני

אמר רבי יוחנן: אשרי מי שלא חמאן (= ראה אותם). רבי יוחנן, כי עברתו אמו מת אביו, ילדתו - מתה אמו. (תלמוד בבלי מסכת קידושין לא)

ר' זעירא מצטער

רבי זעירא הוה מצטער ואמר הלואי היה לי אבא ואמא, שאכבדם ואירש גן-עדן, כאשר שמע את שני המעשים הללו (על אימותיהם של ר' טרפון ור' ישמעאל) אמר: ברוך ה' שאין לי אבא ולא אמא, לא ההיתי יכול לעשות כרבי טרפון ולא הייתי מסוגל לקבל עליי כרבי ישמעאל. (תלמוד ירושלמי, מסכת פיאה, פרק א')

לקוטים - מצות כבוד אב ואם

"עד היכן הוא כבוד אב ואם? אפילו נטלו כיס של זהובים שלו, והשליכו בפניו לים, לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעס בנגדם, אלא יקבל גזרת הכתוב וישתק".
רמב"ם, ממרים ז, ו

"ועד היכן מורא? אפילו היה לובש בגדים חמודות ויושב בראש בפני הקהל, ובא אביו ואמו וקרעו בגדיו, והכוהו בראשו, וירקו בפניו, לא יכלימם אלא ישתק ויירא ויפחד ממלך מלכי המלכים שצוהו בכך".
רמב"ם, ממרים ז, ו

צריך אדם להתאמץ ולהשתדל מאד לקבל את ברכת אביו ואמו, שמלבד שברכתם קרובה להתקיים לפי שהם מברכים אותו באהבה וכלב שלם, מקיים הוא בכך מצות כבוד אב ואם. ואמרו חכמים (ראה זהר תולדות קמו, ב) שכל הטובה והממלכה שיש לזרע עשו בעולם הזה היא על שהחשיב ברכת אביו, כפיתוב (בראשית כז, לד): "ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאד ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי".
פלא יועץ ערך ברכות

"כל המקיים מצות כבוד אב ואם, זוכה אל המנוחה ואל הנחלה, חזקה ומתברר במאה ברכות שמורות בכל וערוכות... מצוות רבות עשו חיל ומצות כבוד אב ואם עלתה על כלנה, וגדול מאד כחה ורב חילה...".
מאה שערים' סוף שער המאה; ספר כד הקמת, כבוד אב ואם

"גדול כח מצות כבוד אב ואם והיא מצוה בחינה כזוהב, והבריות רואים לעין כי יש בשכרה פרות בעולם הזה: או בשלחה והצלחה שיוסיף לו ה' יתברך בכל מעשיו, או באריכות ימים והוא השכר הקבוע במצוה הזאת".
כד הקמת, ערך כבוד אב ואם

שכר כבוד אב ואם מפרש בפתוב (שמות כ, יב): "כבוד את אביה ואת אמך למען יארכו ימיה". נתן ללמד מכך שמי שאינו מכבד את אביו ואת אמו פראוי נענש בקצור ימים. שכן הכלל בדברי תורה הוא: "מכלל הן אתה דורש לאו". ומתוך שפרטה התורה שהמכבד את הוריו זוכה לאריכות ימים, נתן לדעת שמי שאינו מכבדם נענש בקצור ימים.
מכילתא יתרו, מסכתא דבחדש פ"ח

"מי שהוא רוצה באמת לכבד את אביו ואת אמו, יעסק בתורה ובמעשים טובים, שזהו הכבוד הגדול לאבות, שאומרים הבריות: אשרי לאב ואם שאגדלו בו כזה. אבל אם אין הבו הולך בדרך הישרה הרי אבותיו ישאו חרפה עליו, והוא מביש אותם בבושה שאין גדולה הימנה".
קצור שלחו ערוך סימן קמג, סעיף כא

הפסוק (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור" מדבר על מצות כבוד אב ואם, שכך פרש רש"י פסוק זה: "מצות האב הוא נר. כל מי שמקיים מצות אביו, כאלו נוטל נר בידו להדליק במקום חשוך... וכן מי שהוא מקיים הוראת אמו - אורה היא לו".

לאבימי, בנו של רבי אבהו, היו חמשה בנים מבגרים. למרות גילו, כאשר היו אביו בא לביתו, וקורא שיפתחו לו את השער, לא היה אבימי מניח לאחד מבניו לפתח, אלא היה רץ בעצמו לפתח את הדלת לאביו. תוך כדי ריצתו היה אומר בהכנעה לאביו שהנה תכף ומיד הוא פותח בפניו את הדלת.
קדושין לא ב

עוד מספר על כבוד אב של אבימי: פעם בקש ממנו רבי אבהו אביו שיגיש לו מים. עד שהביא אבימי את המים התנמנם האב. אבימי נשאר עומד כפוף ליד אביו במשך זמן רב, עד שהתעורר משנתו.
קדושין לא ב

"תנו רבנן: שלשה שתפיו הן באדם: הקדוש ברוך הוא, ואביו, ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא: מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבודני".
קדושין ל ב

לקוטיים - מצות כבוד אב ואם

חַיֵּב אָדָם לַעֲמֹד מִלֵּא קוֹמָתוֹ בְּאִשְׁרֵי אָבִיו אוֹ אִמּוֹ נִרְאִים לְפָנָיו. חַכְמִים מְסַפְּרִים עַל הָאֲמוּנָא רַב יוֹסֵף, שֶׁבְּאִשְׁרֵי הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹל רַגְלֵיהָ שֶׁל אִמּוֹ, הָיָה נֶעֱמָד וְאוֹמֵר: 'אֲעֲמִד מִפְּנֵי הַשְּׂכִינָה שֶׁבָּאָה לְכָאוֹ'.
קְדוּשָׁיו לֹא ב; שו"ע יו"ד רמז

"אם אתה תכבד לאביה ולאמה, יכבדו אותך בנתיב ברוכה, כי הנה במדה שאדם מודד בה מודדו לו (מגלה יב ב), ואם כן, כבוד אב ואם אינו בלבד לתועלת הזקנים המכבדים, כי גם הוא לתועלת הנו המכבד אותם, כי גלגל הוא שחוזר בעולם".
'אברבנאל' שמות כ יב

רבה הגדול של פראג, רבי יחזקאל לנדא בעל ה'נודע ביהודה', כבד את הוריו בקראו את ספריו הנודעים על שמם. את ספרו 'נודע ביהודה', שעל שמו הוא נקרא וידוע, קרא על שם אביו, רבי יהודה לנדא, ואלו את ספרו 'ציון לנפש חיה' - הנקרא בפי הלומדים 'צל"ח', קרא על שם אמו - חיה.

על הפסוק (שמות כ, יב): "כבד את אביך ואת אמך למען יארכו ימיה", כותב ה'אור החיים' הקדוש, כי אין האריכות ימים באה בשכר, אלא היא תוצאה מקיים המצוה, שכן "מצוה זו, סגולתה היא אריכות ימים, מלבד שכרה מה, כי יש מצוות שיש בהן סגולות נפלאות, מלבד השכר אשר קבע להן ה', וזו (מצות כבוד אב ואם) גלה אותה ה'".

על הפסוק (שמות כ, יב): "כבד את אביך ואת אמך למען יארכו ימיה", מפרש רבי יהודה בן רבי יצחק הלוי מבעלי התוספות פרוש נפלא: אריכות ימים בה זוכה מי שמכבד את הוריו אינה שכר משמים עבור קיום המצוה, "אלא שאביך ואמך הם יאריכו את ימיה, שששתכבדם יבקשו תמיד רחמים עליה".
'פיענח רזא', שמות כ, יב

"שאלו את רבי אליעזר: עד היכן הוא כבוד אב ואם? אמר להן: ולי אתם שואלין? לנו ושאלו את דמא בן נתינה!" דמא היה שר צבא. פעם אחת הבתה אותו אמו בפני כל חיליו בנעל, והיא נפלה מידה. התכופף דמא, הרים את הנעל והחזירה לה, כדי שלא תצטרך בעצמה להתכופף ולהרימה.
ירושלמי פאה א, א

אמו של רבי טרפון ירדה לטיל בחצרה בשבת, ולפתע נקרעו נעליה. נגש רבי טרפון והניח את שתי ידיו תחת כפות רגליה, וכך הלכה עליהם עד שהגיעה למטתה. מששמעו זאת חכמים, אמרו: "אפלו עושה כן אלף אלפים [פעמים], עדיו לחצי כבוד שאמרה תורה, לא הגיע!"
ירושלמי פאה א, א

"בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא: יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלקמלי דרתי ביניהם צערונני".
קדושוין לא, א

רבי טרפון היה נזהר מאד בכבוד אמו. כאשר הייתה מבקשת לעלות למטתה, היה מתכופף כדי שתעלה עליו, וכך יקל עליה לעלות למטתו. כששמעו על כך חכמים, אמרו לו: 'עדיו לא הגעת לחצי הכבוד שיכול אדם לכבד את הוריו, כלום זרקו אמה בפניך ארנק מלא מעות לים, ומפני כבודה שתקתי?'
קדושוין לא, ב